

ביאורים

כאמור, תנועת החיפוש מובילה את המלך בתחילה אל דמות הפילוסוף. הפילוסופיה, אשר קיימת משחר תולדות האנושות, התפתחה וצברה תאוצה בתרבות יוון. שם היא זכתה למעמד שווה ערך למדע. אכן הפילוסופיה הביאה להישגים מחשבתיים רבים וגדולים. אולי הגדול שבהם היה ההתרוממות מעל התפיסה הפגאנית שאפיינה את האנושות עד אז. הפילוסוף מצליח לייחס לתופעות השונות מקור אחד, גדול ומקיף. זהו הישג עצום ביחס למצב האלילי שבו כל כוח במציאות זכה ליחס ייחודי כאל בעל כוח עצמאי.

אלא שלצד יתרון ההפשטה של הפילוסוף, עומדת גם הבעיה שקיימת בהפשטת יתר. הפילוסופיה לא ייחסה לא-ל הגדול תכונות אנושיות כגון: השגחה פרטית, התייחסות אישית, ציווי, רצון, דחייה וכדו'. התוצאה היא דמות גדולה, רחוקה ומנוקת. האדם נתון בבדידות בעולם, אף אחד לא מתעניין בו, אין משמעות לחייו מלבד המשמעות שהאדם עצמו מעניק להם. מובן שמצב זה הוא טראגי במהותו. אם אין מגמה, כיוון ויעד שאליו יש לחתור, אם לא נבראנו מתוך כוונה ואף אחד אינו מתעניין במעשינו, אז מהי הסיבה שבגללה אנו קיימים בעולם?

אלוהי הפילוסוף הוא גדול עד כדי כך שהוא כלל אינו מתעניין במה שמתרחש בתחתיות הארץ. החקירה הפילוסופית לא הרשתה לעצמה לייחס לא-ל עניין בעולם נחות וזניח, ושאפתה היא להידמות לאותו כוח עליון שכלל אינו מתעניין בנו ומעשינו אינם עולים כלל לפניו. החקירה השכלית הובילה את הפילוסוף להרחיק את הא-ל מכל מרחב החיים בעולם הזה.

הרחבות

1. הפילוסופיה

פילוסופיה היא מילה יוונית שמשמעותה אהבת החכמה. (מורכבת משתי מילים; פילו - אהבה. סופיה - חוכמה). תורת הפילוסופיה עוסקת בהבנת המציאות וחקר מהות החיים. היא התפתחה מאוד ביוון העתיקה על ידי סוקרטס, תלמידו אפלטון, ואחריהם, גדול הפילוסופים בעת העתיקה, אריסטו. לגדולי הפילוסופים היה קשר והערכה לחכמי ישראל. האברבנאל מספר שאריסטו, רבו של אלכסנדר מוקדון, הצטרף לתלמידו בבואו לירושלים. הוא הוסיף עוד כי הוא דיבר עם שמעון הצדיק על החכמה הטבעית וכאשר דיבר עמו על החכמה האלוהית הוא השתומם ממעלת חכמתו של שמעון הצדיק ואף אמר דברים מפיו בספריו (פירוש נחלת אבות על מסכת אבות פרק א משנה ב).

2. יחס אלוהים ליצורים

וכן הוא נעלה אצל הפילוסופים מידיעת הפרטים. הפילוסוף טוען שהאלוהים הוא כה גדול ואין הוא מתעסק בייצורים קטנים ומשתנים, וממילא לא משיגח עלינו ועל תפילותינו. דעה זו מובאת במורה נבוכים (חלק ג פרקים טז - יז). הרמב"ם דוחה אותה ואומר שדעת תורתנו היא שאלוהים משיגח על מעשינו וככל שאדם יותר נעלה וקרוב אל האלוהים במעשיו ובשכלו כך הוא יותר מושגח על ידי הא-ל.

3. היחס לפילוסופים

החבר בהמשך הספר מביע הערכה לפילוסופים. במאמר רביעי בפסקה ג הוא כותב על דרכי הראיות וההוכחות לקיומו של האלוה והתגלותו לבני אדם. הוא משבח את דרך ההוכחה של הפילוסופים ואומר שדרך ההוכחה "המדויקת ביותר היא דרך הפילוסופים". הוא ממשיך ואומר באותו מאמר בפסקה יג כי הם הגיעו לטעויות אמוניות קשות כיוון שהם חקרו בשכלם בלבד ולכן לא זכו להתגלות ה' שמסירה כל ספקות וכל טעויות מחשבתיות.

שאלות לדיון

האם השכל הוא זה שמוביל את החיים, או שיש מקום בחיים גם לכוחות שונים כמו הרגש? הפילוסוף מכיר את אלוהים דרך השכל, האם זוהי הדרך הנכונה בעבודת ה' או שאמונה תמימה בה' ללא מחקר עדיפה?

הלימוד מוקדש לעילוי נשמת שלמה בן יהודה שוסטר ז"ל

ואמר לו הפילוסוף: אין אצל אלהים לא רצון ולא שְׁנָאָה, כי הוא יתעלה נעלה מן הרצונות והפגנות, כי הפגנה מורה על חסרון המכון, ושהשְׁלֵמֹת פִּגְנָתוּ שְׁלֵמוֹת לו, וכל עוד לא תשָׁלֵם הַרְיָהוּ חָסֵר. וכן הוא נעלה אצל הפילוסופים מידיעת הפרטים, מפני שהם משתנים עם העתים, ואין בידיעת אלהים שנוי. והוא אינו יודע אותה, כל שכן שאינו יודע פגנתה ומעשיה, וכל שכן שאינו שומע תפלתה ורואה תנועותיה. לא זו אף זו, אם יאמרו הפילוסופים שהוא בראה, הרי זה על דרך השאלה, לפי שהוא עלת העלות ביצירת כל יצור, לא מפני שהוא מכון מאתו.

יתר על כן, הוא לא ברא מעולם אדם, כי העולם קדמון, לא חדל אדם להולד מאדם שִׁלְפָנָיו, מתרכבים בו צורות ומזגים ותכונות מאביו ואמו וקרוביו, ואיכיות האוירים והארצות והמזונות והמימות, עם כחות הגלגלים והכוכבים והמזלות ביחסים המתהוים מהם, והכל חוזר אל הספּה הראשונה, לא מפנה שְׁלָה, אלא משפּע. שפּעה מפנה ספּה שְׁנִיָה, ואחר כך שלישיות ורביעיות, ונקשרו הסבות והמסובכים אלו לאלו והשתלשלו כְּאֶשֶׁר אֵתָה רֹאָה אוֹתָם. והקשר ביניהם קדמון, כמו שִׁהְסֵפָה הָרֵאשׁוֹנָה קְדֵמוֹנִית, אין לה ראשית.

הוא יתעלה - אלוהים. **נעלה** - מרומם (מחמת שלמותו). **הכוונה מורה על חסרון המכון** - כוונה (=שאיפה) ורצון באים להשלים חסרון שקיים אצל הרוצה (למשל אדם שרוצה לאכול זה מעיד על חסרון האוכל בגופו). **שהשלמות כוונתו שלמות לו** - על ידי שרצונו מתממש יושלם חסרונו. **ידיעת פרטים** - אינו משיגח על היצורים והמאורעות שבעולם. **אין בידיעת אלוהים שינוי** - אם אלוהים יודע את מה שקורה בפרטים נמצא שהשינוי בפרטים מחולל שינוי בידיעתו, וקשה לקבל שאלוהים נפעל על ידי הפרטים. **השאלה** - משל. **עלת העלות** - סיבת הסיבות, ממנו הכול נוצר ומשתלשל. **לא מפני שהוא מכון** - העולם נברא מכוח אלוהים אך לא ברצון אלוהים. **העולם קדמון** - תמיד היה העולם (כשם שאלוהים קדמון). **לא חדל אדם** - מאז ומתמיד כל אדם נולד מהאדם שלפניו (=הורים) ולא היה זמן שממנו התחילה האנושות. **מתרכבים בו** - האדם מורכב מצורות (כוחות נפש) ומזגים (שילוב מערכות גופניות) [על פי אוצר נחמד]. **ואיכויות האוירים** - טבע ותכונות האדם מושפע מהאקלים שסביבו. **הגלגלים והכוכבים והמזלות ביחסים המתהוים מהם** - הכוכבים כפי מקומם ברקיע וכפי קירובם זה לזה משפיעים על תכונות האדם. **הכול חוזר אל הסיבה הראשונה** - הכול נובע מהאלוהות (= הסיבה הראשונה, מקור הכול). **לא מכוונה שלה** - אלוהים לא רצה לברוא עולם, אלא מעצם מציאות אלוהים נוצר העולם. **הסיבות והמסובכים** - סיבות ותוצאותיהן.

